

"עוד סיפור מהסוג המוכר"

יגאל צור

■ צמורה דולן: והכל כידוע אמת, הוצאת כתר, 168 עמ' 1990

סיפורת

צמורה דולן

מן העת הקלאסית. יש כאלו המנסים להגריר את הרומנטיות כמושגים פסיכולוגיים משום שני הגורמים של רגש ודמיון הפועלים בעת ובעונה אחת. "האמוציות החזקות, המלוות בלי הרף שלל של מראות או הזיות, הן מקור יניקתה העיקרי של הרומאניקה". מהאמור לעיל מתבררות יותר נקודות המוצא של דולן ולקורא יש אפשרות לבדוק את תקפותן. משמע לבדוק את המרידה בראציונאליזם ולגלות בספר זה את "המופלא, הסתום, המסתורי, החבוי בעמקי הנפש ובמעמקי העבר".

אבל מה עושה דולן לאתר פסקות פתיחה אלו. היא אומנם אומרת לנו שהאשה הרומנטית היא כזאת, אבל אינה מראה זאת. למעט משפט אחד, לכאורה סתמי (אבל הקורא יודע שאין דבר כזה), למוכרת החנות: "תראי, אמרה האשה הרומנטית, אין לי כוח לחיות". ההמשך מוביל אותה אל ביתה, אל היום-יום המסתתרים בכך שהיא מאכזבת את עצמה לדעת בזריקה מן המרפסת.

הקורא צריך לשאול את עצמו איזו מציאות היא זו שמביאה את האשה הרומנטית להתאבד ככה סתם, בלא פאתוס ובעצם גם בלא רומנטיקה. לא בחיים וגם לא בכתיבה. שניהם נמצאים במישור אחד וזה של אדישות ושמן. מי שפירש נכונה עד כאן עמודים ספורים אלו יניח שלמרות ההצהרה של הכותבת "אינני יודעת למה התחלתי מכאן, מהסיפור הזה. אולי

בגלל הנטייה הכפייתית שלי להתחיל תמיד מהסוף", היא בכל זאת יודעת היטב. מכאן ואילך למעשה אמורות לבוא כל אותן "הזיות בעבר ובהווה, חרירות אל הרגש והדמיון", וכל אותן "אמוציות חזקות". אבל לא. מה שמוגש לקורא הם סיפורים של הכללות מגושמות: "זכיוון שהם צעירים ומאוהבים ומאמינים גדולים באהבה בכלל וביאהבתם בפרט, הם מספרים זה לזה את סיפור אהבתם המופלא של הר ופראו גוטנאכט". זוהי כמובן רק דוגמה מקרית. ומהו הסיפור המופלא הזה? עוד סיפור לא ממש מעניין, חיצוני, אפילו פיסיו: "מתגנב חרש אל פראו גוטנאכט בעומדה לשטוף את את כלי האוכל ותופש בשתי ידיו בשריה הגדולים, העסיסיים... וכו' וכו'".

כך זה ממשיך לאורך עמודים רבים בהם הקורא מתעכב על פני סיפורים רבים, משעממים למדי, ומחכה למה שהובטח לו, והרגשת אייהסיפוק הולכת וגדלה, שכן כמה ניתן למתוח את הצפייה ולטפל רק במסגרת ולא בתוכן. וכך הוא מגיע לעמוד האחרון שם כתוב בזו הלשון: "והיא נותרה עומדת מול החלון הגבוה ולא קפצה, כי היא לעולם אינה קופצת מחלונות גבוהים, אלא רק בסיפורים שהיא מספרת לך ערב ערב". ובכן פה מתחיל להתגלות מעשה הרמייה הספרותי, שהוא לגיטימי לעצמו, אלא שההמשך ממשיך וטווה את הקורא בתוך קוריו העכורים. את הסיפורים בודה בלבה זה שיושב מולה. אבל ישנה אפשרות נוספת שלמעשה הוא לא היה כלל "והיא כל הימים אל עצמה מדברת".

מעשה ספרותי מחוכם, כן. אבל המסעות האלו של הקיום, האם הם אמיתיים? נדמה לי שהכותבת נפלה בקורי עצמה. מה שחסר לכסוף היא האמת והלשד הרומנטי של הרגש וההזיה. כל מה שהקורא קיבל זו קופסה ריקה של מושג אמת בלבה. נדמה לי שגם לכותבת ברור שלא זה הסיפור שהיה צריך להיכתב. הקורא יכול לקבל את מילות ההתנצלות כבר בשורות הפתיחה: "עוד סיפור מהסוג המוכר, ואני דווקא רציתי לספר לך היום סיפור אחר, אבל אני חוששת שאני לא מכירה". שורות שמעוררות חשש, ועל הקורא להחליט - להמשיך או להניח. אני הייתי מניח.

ספרה של דולן נושא שם מחייב ומעורר שאלה, בדבר ערכיות האמת. השורות הראשונות של הספר ממשיכות בקו זה. "זהו כמעט סיפור, או אם תרצה פליטון". הקורא הרציני נדרש לעשות כאן אתנחתא ולברוק את מהות המושגים כדי לדעת לאן פניו מועדות בתהליך הקריאה. הרי אין הוא מניח שהכותב משרבט מילים שבעלמא, אלא משמעותן הברחית לספר. פליטון אומר המילון לספרות של שאגן הוא "מאמר על נושא חברתי, ספרותי או פילוסופי הכתוב בצורה קלה, נאה ושוה לכל נפש". למושג סיפור יש מעין הסכמה בין אם בלשון או בספרות.

ההמשך מחייב בדיקה דומה של המילה רומנטי, המופיעה פעם אחת בכל אחת משלוש הפסקאות הראשונות, ובאחרונה מביניהן פעמיים. משמע שיש ליחס לה חשיבות רבה, למרות שבדיקה זאת נדמית מגוחכת מלכתחילה. אבל שוב הקורא הרציני יודע שמוטב להוריד מילונים מאובקים, שכן אולי יידרש לשוב ולחזור למושגים ראשוניים אלו הנראים כציוני דרך שאסור להזניחם.

רומנטי מופיע בנוסחים הבאים: נפש רומנטית, אדם רומנטי ורומנטי כשלעצמו. אומר אבן שושן: "השקפת עולם המבוססת על הרגש, הדמיון, ההזיות, הערפת הרגש על השכל". ספרות רומנטית מגריר אברהם שאגן במילון הספרות החדשה: "א-ראפשר למצות את מהותו של זרם זה בהגדרה אחת קולעת. התו האופייני לו הוא ריבוי הפנים שבו או ביטול החוקיות האסתטית". בהמשך מתקבלת הגדרת הרומנטיקה בניגוד לקלאסיקה: תחת היסודות השכליים המפוכחים מעמידה הרומנטיקה את הרגש והדמיון היוצר או ההזוה, לדרגת כוח אוטונומי כל יכול, שאינו חייב לקבל את המרות של חיקוי, לא לטבע ולא וליצירות